

Голові разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 20 051.135

Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

доктору політичних наук, професору
Климончуку Василю Йосифовичу

(76018, м. Івано-Франківськ, вул.
Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук, професора, декана факультету міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету Палінчака Миколи Михайловича на дисертацію Сех Дарини Андріївни **«Геополітична концепція «Міжмор'я»: субрегіональний вимір та стратегічні перспективи»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальності 052 Політологія

Актуальність теми дослідження. Геополітична концепція «Міжмор'я» є одним із ключових стратегічних напрямів у сучасних міжнародних відносинах, що поєднує історичні традиції регіональної співпраці з актуальними викликами безпеки та економічної інтеграції. Динамічні зміни у глобальній та європейській політичній архітектурі, посилення загроз із боку Російської Федерації, необхідність консолідації держав Центрально-Східної Європи навколо спільних безпекових та економічних ініціатив зумовлюють науковий та практичний інтерес до теми дослідження.

Значення концепції «Міжмор'я» суттєво зросло після 2014 року, коли анексія Криму та збройна агресія Росії проти України стали каталізаторами пошуку нових форматів регіонального співробітництва. Водночас, ініціативи, що структурно пов'язані з цією концепцією – Інтермаріум, Ініціатива Трьох морів, Балто-Чорноморський Союз – продовжують трансформуватися, відображаючи зміну політичних, безпекових та економічних реалій. Комплексний аналіз цих процесів дозволяє не лише оцінити перспективи їхньої

реалізації, а й виявити можливості України щодо активної участі в регіональних інтеграційних процесах.

Дисертаційне дослідження Д. А. Сех є важливим внеском у наукову дискусію щодо субрегіональної співпраці в Центрально-Східній Європі. Поєднання історичного аналізу, геополітичного моделювання та порівняльного підходу дає змогу побачити еволюцію концепції «Міжмор'я» у стратегічному вимірі. Особливу цінність становить комплексний підхід до оцінки впливу міжнародних акторів на ці ініціативи, що дозволяє більш об'єктивно оцінити потенціал регіональної інтеграції в сучасних умовах.

З огляду на зазначене, актуальність теми дослідження є беззаперечною, оскільки вона відповідає не лише сучасним науковим трендам у сфері міжнародних відносин і політології, а й практичним запитам державної політики України щодо зміцнення стратегічного партнерства з країнами регіону.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі політичних наук Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Тему дисертаційної роботи «Геополітична концепція «Міжмор'я»: субрегіональний вимір та стратегічні перспективи» затверджено та уточнено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 03 від «27» лютого 2025 року). Дослідження узгоджується з пріоритетними напрямками розвитку політичної науки в Україні, зокрема у сфері регіональної безпеки, міжнародної інтеграції та геополітичних стратегій.

Основні положення дисертації відповідають сучасним підходам до аналізу субрегіональних ініціатив у Центрально-Східній Європі та можуть бути використані в наукових розробках, присвячених європейській безпеці,

міжнародним інтеграційним процесам та зовнішньополітичній стратегії України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Актуальність дисертаційного дослідження Д. А. Сех зумовлена чітко сформульованими метою, предметом і об'єктом роботи в межах спеціальності 052 «Політологія». Дисертація присвячена комплексному аналізу геополітичної концепції «Міжмор'я» як субрегіонального інтеграційного проекту, що охоплює країни Центрально-Східної Європи та Балто-Чорноморського регіону.

Здобувачка застосувала широку методологічну базу, що включає методи порівняльного аналізу, контент-аналізу, системного підходу та геополітичного моделювання. Використання цих методів дозволило оцінити відмінності між різними варіантами реалізації концепції «Міжмор'я», простежити її еволюцію та спрогнозувати можливі сценарії розвитку в умовах сучасної міжнародної нестабільності.

Зміст роботи та опубліковані наукові праці Д. А. Сех підтверджують, що поставлені дослідницькі завдання виконані у повному обсязі. Здобувачкою опубліковано **п'ять** наукових статей, з яких **три** – у фахових виданнях із політичних наук в Україні, а також **дві** – у міжнародних рецензованих журналах. У зазначених працях розглядаються основні положення дисертації, що становлять наукову новизну та винесені на захист.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій також підтверджується їхньою апробацією на **трьох** міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Дисертантка представила результати свого дослідження на IX Всеукраїнській науковій конференції з міжнародною участю «Соборність як фундаментальна складова ідеології українського націоналізму» (Івано-Франківськ, 2021 р.), Першому міжнародному форумі політологів в

Україні (Львів, 2024 р.), а також на Всеукраїнському конкурсі наукових робіт імені Степана Ленкавського «Сучасний український націоналізм».

Якість, обсяг та кількість публікацій здобувачки відповідають встановленим вимогам для здобуття наукового ступеня доктора філософії. Представлені загальні висновки відповідають сформульованим у вступі меті та завданням, є чіткими, логічними і містять основні результати дослідження. Зміст роботи детально та ґрунтовно відображено в анотації.

Отже, можна стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертації Д. А. Сех є обґрунтованими, достовірними і становлять вагомий внесок у розвиток політичної науки та міжнародних досліджень.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна дисертаційного дослідження Д. А. Сех зумовлена його тематичним спрямуванням, яке поєднує аналіз геополітичних стратегій, міжнародної безпеки та регіональної інтеграції. Комплексний підхід до вивчення концепції «Міжмор'я» дозволяє виявити її стратегічні перспективи для Центрально-Східної Європи та України, що є особливо актуальним у контексті сучасних геополітичних змін.

До ключових елементів наукової новизни роботи слід віднести:

1. **Системний аналіз концепції «Міжмор'я»** як багатовимірного регіонального явища, що включає три основні моделі – Інтермаріум, Ініціативу Трьох морів та Балто-Чорноморський Союз. Дисертантка комплексно досліджує їхні спільні риси, відмінності, рівень реалізації та міжнародну підтримку.
2. **Визначення місця України** у геополітичних процесах, пов'язаних із реалізацією концепції «Міжмор'я». Обґрунтовано, що Україна має стратегічний інтерес у кожному з інтеграційних форматів, однак рівень її

залученості залежить від політичних, безпекових та економічних факторів.

3. Запропоновано аналітичну модель оцінки регіональних інтеграційних проєктів за трьома ключовими параметрами: політична воля учасників, економічний потенціал та рівень безпекових викликів. Використання цієї моделі дозволяє не лише оцінити ефективність існуючих ініціатив, а й прогнозувати їхню подальшу еволюцію.

4. Проаналізовано роль міжнародних акторів (США, ЄС, Російської Федерації, Китаю) у формуванні політики щодо «Міжмор'я» та визначено основні виклики, що впливають на його реалізацію.

5. Розглянуто українсько-литовське співробітництво як один із ключових факторів посилення Балто-Чорноморської інтеграції. Доведено, що Литва відіграє важливу роль у просуванні українських інтересів у ЄС та НАТО, а поглиблення стратегічного партнерства може сприяти реалізації безпекового виміру регіональної інтеграції.

Достовірність наукових положень підтверджується широкою емпіричною базою дослідження, яке ґрунтується на аналізі міжнародних документів, політичних заяв, статистичних даних, а також результатах контент-аналізу та порівняльного аналізу.

Таким чином, наукова новизна роботи Д. А. Сех є беззаперечною, а її результати становлять вагомий внесок у дослідження регіональних інтеграційних ініціатив, міжнародної безпеки та зовнішньополітичної стратегії України.

Практичне значення результатів дослідження. Практична значущість дисертаційного дослідження Д. А. Сех полягає в можливості використання його результатів як у науково-дослідницькій, так і в освітній діяльності. Отримані висновки сприятимуть кращому розумінню інтеграційних процесів у Центрально-Східній Європі, механізмів реалізації геополітичних стратегій та перспектив участі України в регіональних ініціативах.

Результати роботи можуть бути використані:

- **У сфері міжнародної політики та безпеки** – для розробки аналітичних матеріалів щодо зовнішньополітичної стратегії України, її участі в регіональних ініціативах та зміцнення безпекового співробітництва з країнами Балто-Чорноморського регіону.
- **У законотворчій та експертно-аналітичній діяльності** – як наукове підґрунтя для формування державних політик у сфері міжнародних відносин, регіонального розвитку та інтеграційних процесів.
- **В освітньо-викладацькій роботі** – у навчальних курсах з міжнародних відносин, політології, європейських студій та безпекознавства для підготовки майбутніх політологів, дипломатів, державних службовців та фахівців у сфері міжнародних відносин.
- **У роботі дипломатичних установ та аналітичних центрів** – як основа для розробки рекомендацій щодо зовнішньополітичних пріоритетів України в контексті Балто-Чорноморської співпраці та Ініціативи Трьох морів.

Отримані результати можуть також бути корисними для громадських організацій, що займаються питаннями регіональної співпраці, транскордонного співробітництва та європейської інтеграції.

Таким чином, дисертаційне дослідження має як наукову, так і прикладну цінність, сприяючи розвитку теоретичних і практичних підходів до вивчення регіональних інтеграційних ініціатив у Центрально-Східній Європі та розробці ефективних стратегій зовнішньополітичної діяльності України.

Загальна оцінка змісту роботи. Детальне ознайомлення з текстом дисертації Д. А. Сех дає підстави стверджувати, що підхід здобувачки до аналізу геополітичної концепції «Міжмор'я» як субрегіонального інтеграційного проєкту відзначається ґрунтовністю та системністю. Логіка структури дисертації чітко підпорядкована вирішенню поставлених у вступі дослідницьких завдань. У роботі сформульовано актуальну мету, визначено предмет, об'єкт та методологічну базу дослідження, а також окреслено наукову новизну й практичну значущість отриманих результатів.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (145 позицій). Загальний обсяг роботи становить 180 сторінок, з яких 165 сторінок – основний текст.

Аргументація дослідження є глибокою, методологічно обґрунтованою та підкріпленою аналізом значної кількості джерел, документів та політичних заяв. Використано системний підхід до вивчення трьох основних моделей реалізації концепції «Міжмор'я»: Інтермаріуму, Ініціативи Трьох морів і Балто-Чорноморського Союзу. Дисертантка застосувала метод порівняльного аналізу для оцінки відмінностей між цими моделями та визначення рівня їхньої реалізації в сучасних умовах.

Структура дисертації є логічною та послідовною.

Перший розділ висвітлює теоретико-методологічні засади дослідження концепції Міжмор'я. У ньому розглядаються методологічні основи аналізу геоекономічного та територіального потенціалу субрегіону Інтермаріуму, аналізуються геополітичні виклики та еволюція цієї концепції в Центральній Східній Європі, а також визначаються концептуальні основи та методологія дослідження.

Другий розділ присвячений аналізу Ініціативи Трьох морів як сучасного формату регіональної кооперації. У ньому досліджується геополітичне значення Ініціативи у системі європейської безпеки, розкривається її економічний потенціал та визначаються ключові інфраструктурні пріоритети, а також аналізуються стратегічні інтереси України в межах цього формату.

Третій розділ зосереджений на дослідженні Балто-Чорноморського Союзу в сучасних геополітичних реаліях. У ньому розглядаються передумови його формування, структурні виклики та перспективи розвитку, аналізується значення України в цьому форматі співробітництва, зокрема через призму співпраці з Литвою.

Висновки до дисертації є структурованими відповідно до сформульованих у вступі завдань, містять узагальнення основних результатів і рекомендації щодо подальших досліджень.

Проведений аналіз дисертаційної роботи Д. А. Сех дає підстави вважати її завершеним та цілісним науковим дослідженням, яке становить вагомий внесок у розвиток політичної науки, міжнародних відносин та регіональних інтеграційних студій.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації Д. А. Сех свідчить про відсутність порушення її авторкою вимог академічної доброчесності. Усі використані джерела належним чином зазначені в списку літератури, а положення та висновки роботи ґрунтуються на самостійному аналізі та дослідженні. За результатами відповідної перевірки дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць не виявлено випадків некоректного запозичення, що підтверджує відповідність дослідження етичним нормам і принципам академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. Позитивно оцінюючи зміст, аргументацію та результати дисертаційного дослідження Д. А. Сех, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та рекомендації щодо окремих аспектів роботи:

1. У дисертації детально розглядаються концептуальні моделі «Міжмор'я» (Інтермаріум, Ініціатива Трьох морів, Балто-Чорноморський Союз), однак аналіз їхньої практичної реалізації зосереджений переважно на сучасному періоді. Було б доречно ширше висвітлити історичні спроби інституціоналізації цих ініціатив у ХХ столітті та їх вплив на сучасні інтеграційні процеси.
2. Значна увага приділена ролі України в регіональних ініціативах, проте питання її взаємодії з конкретними країнами-партнерами потребує більшої деталізації. Зокрема, можна було б розширити аналіз участі

Польщі та Румунії в просуванні ідей «Міжмор'я» з урахуванням їхніх стратегічних інтересів та позицій у Європейському Союзі та НАТО.

3. У роботі чітко сформульовані виклики та загрози реалізації концепції «Міжмор'я», проте більш комплексного висвітлення потребують можливі механізми їх подолання, зокрема через залучення нових форматів співпраці чи адаптацію вже існуючих інструментів міжнародної взаємодії.

4. У розділі, присвяченому Ініціативі Трьох морів, в основному розглядається її інфраструктурний та енергетичний вимір, тоді як політико-безпекові аспекти цієї ініціативи залишаються менш деталізованими. Зокрема, варто було б глибше проаналізувати перспективи її розвитку у сфері оборонного співробітництва в умовах сучасних геополітичних викликів.

5. Використання широкої методологічної бази є безперечною перевагою дослідження, проте в окремих випадках методи аналізу могли б бути застосовані більш системно. Наприклад, компаративний аналіз моделей регіональної інтеграції міг би містити структурованіші таблиці або схеми для наочності та зручності сприйняття матеріалу.

Враховуючи комплексний підхід до вивчення теми, високий рівень наукової аргументації та актуальність дослідження, зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Д. А. Сех і не знижують її теоретичної та практичної значущості. Навпаки, вони можуть слугувати основою для подальших досліджень у сфері регіональної інтеграції та міжнародної безпеки.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Д. А. Сех є ґрунтовною науковою роботою, яка комплексно розглядає концепцію «Міжмор'я» як субрегіональну інтеграційну ініціативу, що має значний вплив на політичні, безпекові та економічні процеси в Центральній-Східній Європі. Робота вирізняється високим рівнем наукової обґрунтованості, системним

аналізом міжнародних інтеграційних процесів та глибоким дослідженням ролі України у формуванні регіональної політики.

Дисертація містить чітко сформульовані наукові положення, що базуються на розгорнутій емпіричній базі, сучасних підходах до дослідження міжнародних відносин та широкій методологічній основі. Висновки та рекомендації роботи мають як теоретичну, так і практичну цінність, що підтверджується апробацією результатів у наукових публікаціях та науково-практичних конференціях.

Зазначене дисертаційне дослідження за своїм змістом, рівнем наукової новизни та характером висновків відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами).

Робота не містить ознак порушення академічної доброчесності, виконана на високому науковому рівні, а її авторка **Д. А. Сех** заслуговує на присудження наукового ступеня **доктора філософії** з галузі знань **05 «Соціальні та поведінкові науки»** зі спеціальності **052 «Політологія»**.

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, професор,

декан факультету міжнародних

економічних відносин

Ужгородського національного університету

Микола Палінчак